

PROGRAM
RAZVOJA
PODEŽELJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Analiza izvedljivosti razvoja novih praks za
upravljanje gozdnih posesti in krepitev vseh
njegovih funkcij

Junij, 2022

Projekt Razvoj novih praks za upravljanje gozdnih posesti in krepitev vseh njihovih funkcij

Dokument	
Številka rezultata (po prijavnici):	17
Naslov dokumenta:	Analiza izvedljivosti razvoja novih praks za upravljanje gozdnih posesti in krepitev vseh njegovih funkcij
Avtorji:	partnerji projekta
Status:	Končna
Datum:	junij 2022
Ime datoteke:	Analiza_izvedljivosti_KONČNA.docx

KAZALO VSEBINE

1.	POVZETEK.....	5
2.	OCENA IZVEDLJIVOSTI PRENOSA PREDLAGANIH REŠITEV V PRAKSO	6
2.1.	Namen in predlagane rešitve projekta	6
2.2.	Načrt gozdne posesti	7
2.3.	Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti	8
2.4.	Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja	8
2.5.	Priročnik za lastnike gozdov	8
3.	PROBLEMI IN POSEBNOSTI PRI PRENOSU PREDLAGANIH REŠITEV V PRAKSO	9
3.1.	Načrt gozdne posesti	9
3.2.	Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti	9
3.3.	Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja	9
3.4.	Priročnik za lastnike gozdov	9
4.	KORISTI PREDLAGANIH REŠITEV ZA KMETIJSKO GOSPODARSTVO.....	11
4.1.	Načrt gozdne posesti	11
4.2.	Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti	11
4.3.	Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja	11
4.4.	Priročnik za lastnike gozdov	12
5.	VPLIV PREDLAGANIH REŠITEV NA OKOLJE.....	13
6.	SKLEPI IN PRIPOROČILA.....	14

UPORABLJENE KRATICE

GGN	GOZDNOGOSPODARSKI NAČRT
GGE	GOZDNOGOSPODARSKA ENOTA
ZGS	ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE

1. Povzetek

Namen projekta Razvoj novih praks za upravljanje gozdnih posesti in krepitev vseh njegovih funkcij je bil izboljšati gospodarjenje z majhnimi gozdnimi posesti preko načrtov gozdnih posesti. Kot rešitev smo predlagali pripravo načrta gozdne posesti, ki je za razliko od gozdnogospodarskih načrtov izdelan na ravni posamezne kmetije. V fazi izvajanja projekta in testiranja predlagane rešitve, se je pokazala vrsta sistemskih in ostalih pomanjkljivosti, ki smo jih s projektom skušali identificirati in podati predloge za izboljšave.

Kot prvi izziv se je pokazalo pomanjkljivo znanje lastnikov gozdov s področja gospodarjenja z gozdovi. Poleg tega so informacije in (strokovna) gradiva o gozdu in upravljanju z njim velikokrat napisana v preveč strokovnem jeziku, ki ga povprečen lastnik gozda, ki nima strokovne izobrazbe s tega področja, težko razume. Poleg izvedenih usposabljanj lastnikov gozdov, smo pomembne vsebine za upravljanje z gozdom zato skupaj z osnovnim slovarčkom zbrali v priročniku Gozd in gospodarjenje z njim. Ta priročnik je obenem tudi orodje za pripravo načrta gozdne posesti, glavnega rezultata našega projekta.

Kot drugo bi izpostavili, da kmetije gozd večinoma vidijo zgolj v njegovi lesno-proizvodni funkciji, ostale ekosistemske funkcije pa so manj poznane ter se jih lastniki gozdov sploh ne zavedajo. S pilotnimi aktivnostmi smo prikazali par dobrih praks, ki izpostavljajo pomen ostalih funkcij gozda in podali predloge za sistemski pristop k reševanju tega izziva.

Naša glavna ugotovitev je, da je priprava načrtov gozdnih posesti na ravni posamezne kmetije sicer smiselna rešitev, vendar pa je ob sedanjem stanju razpoložljivih podatkov in informacijske tehnologije, tako strokovno kot časovno zahtevna. V nadaljevanju podrobneje predstavljamo tako probleme in posebnosti kot tudi koristi prenosa predlaganih rešitev v prakso. Še posebej pa so pomembni sklepi in priporočila, kako z določenimi sistemskimi pristopi omogočiti boljše upravljanje z gozdnimi posestmi in nenazadnje pomembno prispevati tudi k blaženju podnebnih sprememb in prilagajanju nanje.

2. Ocena izvedljivosti prenosa predlaganih rešitev v prakso

2.1. Namen in predlagane rešitve projekta

Projekt »Razvoj novih praks za upravljanje gozdnih posesti in krepitev vseh njegovih funkcij« obravnava področje upravljanja z gozdom na manjših kmetijskih gospodarstvih. Ključni problem, ki ga projekt naslavlja je, da gozd na majhnih kmetijah ne predstavlja glavnega vira zaslužka v primerjavi s kmetijsko dejavnostjo in zaposlitvami izven kmetije. Zato se z gozdom premalo načrtno gospodari. Večina lastnikov manjših gozdnih posesti slabo pozna potencialne svojega gozda. Ne poznajo vsebine gozdnogospodarskih načrtov za gozdnogospodarske enote (GGE). Ne poznajo sodobnih pripomočkov, ki so na voljo lastnikom gozdov (npr. pregledovalnik ZGS).

Po potrebi si lastnik v gozdu poseka drva za kurjavo ali ostrežje. Realiziran posek je zato relativno nizek in ne dosega načrtovanega poseka po gozdnogospodarskih načrtih. Kmetje nimajo znanj, da bi uporabili podatke, ki so jim na voljo in s tem bolje gospodarili z gozdom. Obenem se premalo zavedajo drugih funkcij gozda (okoljske, socialne) ter ne poznajo prilagoditev gospodarjenja, ki so povezane s temi funkcijami. Tudi lesno-proizvodna funkcija ni dobro izkoriščena. Prodaja lesa poteka individualno, saj se majhne kmetije ne povezujejo za izboljšanje svojega položaja v gozdno-lesni predelovalni verigi.

Na ravni Slovenije se izdelujejo Gozdnogospodarski načrti (GGN) za Gozdnogospodarske enote (GGE - 224 enot). V njih so ključne usmeritve in ukrepi za gospodarjenje z gozdom. Določen je možni posek in drugi potrebni ukrepi za uspešno doseganje ciljev gospodarjenja. GGN naj bi bil tudi pripomoček za lastnika gozda, v katerem lahko dobi splošne podatke o gozdu in nadaljnje usmeritve za gospodarjenje. Gozdnogospodarski načrt pripravi ZGS, pri njegovem nastanku sodelujejo strokovne organizacije, v fazi javne obravnave pa lahko svoje pripombe podajo tudi lastniki gozdov in druga zainteresirana javnost.

Lastniki lahko gospodarske načrte vedno dobijo na sedežu krajevne enote ZGS, kjer imajo gozd ali preko spletnega pregledovalnika, lahko pa pridobijo tudi izvleček iz gozdnogojitvenega načrta za svojo gozdno posest. Za izvedbo sečnje v gozdu, mora lastnik pridobiti dovoljenje Zavoda za gozdove v obliki odkazila drevja za posek. To izvede revirni gozdar v sodelovanju z lastnikom ob upoštevanju določil GGN.

Za posamezna manjša območja se pred odkazilom praviloma pripravljajo gozdno-gojitveni načrti. To so izvedbeni načrti, v katerem so določeni ukrepi, ki se bodo v gozdu (ali delu gozda) izvedli. Opredeľuje t.i. gozdnogojitvene cilje, smernice in ukrepe, obseg, intenzivnost in nujnost gojitvenih ter varstvenih del, obseg sečenj, načine in pogoje za pridobivanje lesa in smernice ter dela za ohranjanje in pospeševanje ekoloških in socialnih funkcij gozda. Vendar se za male gozdne posesti ti načrti zaradi omejenih zmogljivosti ZGS le redko pripravijo.

Kljub pripravljenim načrtom in (omejenemu) svetovanju s strani Zavoda za gozdove, se pri gospodarjenju z zasebnimi gozdovi pojavljajo naslednji problemi:

- nizka stopnja izvajanja gozdnogojitvenih ukrepov predvidenih v GGN,
- nizko upoštevanje koncepta mnogonamenskega gospodarjenja z gozdom, kar je posledica nepoznavanja funkcij gozda (predvsem ekoloških in socialnih),
- premajhen interes lastnikov za sodelovanje z načrtovalci in revirnimi gozdarji,
- neinformiranost lastnikov o podatkih, ki jih vključujejo GGN ter o uporabnosti teh podatkov,
- slaba opremljenost lastnikov za delo v gozdu,

- odsotnost povezovanja med lastniki gozdov, tudi vključevanje v organizacije vertikalnega povezovanja je slabo.

Glavne predlagane rešitve, ki smo jih na štirih kmetijah preizkusili v okviru projekta so:

- Priprava načrtov gozdnih posesti na ravni posamezne kmetije, ki cilje in ukrepe gozdnogospodarskih načrtov s strateške ravni prenesejo na izvedbeno raven, v prakso lastnikov malih gozdnih posesti. Pri tem je pozornost namenjena načrtovanju ukrepov za krepitev vseh funkcij gozdov (ne le lesno-proizvodne).
- Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti.
- Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja.
- Priročnik za lastnike gozdov z osnovnimi informacijami o gozdovih in njihovih funkcijah, gojenju gozdov in navodili za pridobivanje informacij o svojih gozdovih iz gozdnogospodarskih načrtov. Ta rešitev je rezultat ugotovitev v teku projekta in predstavlja razširitev prvotno predvidenih navodil za uporabo pregledovalnika gozdov.

V nadaljevanju jih na kratko predstavljamo.

2.2. Načrt gozdne posesti

Priprava načrtov je potekala v tesnem sodelovanju lastnikov, VSŠ Postojna (smer gozdarstvo in lovstvo), svetovalnega podjetja (Stritih d.o.o.) ter predstavnikov Zavoda za gozdove Slovenije (v okviru njihovih rednih nalog). Pri tem smo izhajali iz podatkov, ki so že zbrani v različnih bazah, predvsem pregledovalniku gozdov ZGS¹ in strokovnih podlagah. Poudarek je bil na povezavi zahtev zakonodaje in GGN za GGE z željami, pričakovanji in zmožnostmi lastnika. V teku priprave načrtov smo izvedli srečanje lastnikov s predavanji o gozdnogospodarskih načrtih, uporabi podatkov iz GGN in spletnih aplikacij (npr. ZGS pregledovalnik, NV atlas, atlas okolja) in gojenju gozdov. Opravili smo terenske ogled gozdov na vseh štirih kmetijah skupaj s predstavniki Zavoda za gozdove. Vsakemu ogledu je sledila razprava o funkcijah in ciljev gospodarjenja s posameznimi gozdnimi sestoji.

Načrti vključujejo:

- pregled gozdnih posesti, vključenih v načrt in podatke o njih iz GGN za GGE,
- predloge ukrepov, izhajajoč iz GGN za GGE ter upoštevajoč vse funkcije gozda,
- razlage posameznih ukrepov na način, ki je razumljiv lastniku,
- natančnejša umestitev v prostor za glavne ukrepe kot so gozdnogojitvena dela, obnova gozda po naravnih ujmah, premene, varstvena dela, ukrepe za vzdrževanje življenjskega okolja prosto živečih živali (po potrebi tudi ukrepi v okviru Nature 2000),
- kratkoročni (za 1 do 2 leti) in dolgoročni plan (za 10 let),
- možne finančne vire za sofinanciranje izvedbe ukrepov.

Posestni načrti so bili v prvi polovici leta 2021 izdelani za štiri kmetije, v 2022 pa še smiselno dopolnjeni v skladu z ugotovitvami pilotne izvedbe in evalvacije. Velikosti štirih gozdnih posesti so 5,51 ha, 11,6 ha, 25,3 ha in 27,0 ha, število parcel pa se giblje od 17 do 44 na posamezno posest. Izdelani posestni načrt

¹

http://www.zgs.si/delovna_podrocja/gozdnogospodarsko_nacrtovanje/pregledovalnik_gozdnogospodarskih_in_gozdnogojitvenih_nacrtov/index.html

štejejo okrog 20 strani plus priložene karte. Po načrtih znaša načrtovani neto posek za naslednjih deset let med 215 in 1.413 m³ lesa, kar naj bi prineslo med in 5.500 EUR in 27.000 EUR čistega donosa ob upoštevanju vseh stroškov gospodarjenja. Poleg izračunov možnega poseka lesa in ekonomike proizvodnje so bile v posestnih načrtih obdelane tudi druge funkcije gozda v skladu s cilji posameznih lastnikov, predvsem funkcijam ohranjanja biotske raznovrstnosti, turizma in gozdne pedagogike.

2.3. Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti

V letih 2021 in 2022 so štiri kmetije izvedle ukrepe, ki so bili predvideni v posestnih načrtih. Med temi ukrepi so bila gojitvena in varstvena dela, sečnja odkazanih dreves, in dela za krepitev funkcij kot so ohranjanje biotske raznovrstnosti (ekocelice), urejanja gozda v bližini hiše za potrebe turizma in učne funkcije, pridobitev soglasja ZGS za izvajanje gozdne pedagogike in priprava opreme za njeno izvajanje.

2.4. Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja

Usposabljanje lastnikov je bilo izvedeno v naslednjih oblikah:

- predstavitve in predavanja strokovnih partnerjev na temo zakonodaje, podatkov o gozdovih, posestnih načrtih in načelih gojenja gozdov na poldnevnem srečanju,
- neposredni dialog in izmenjava znanja pri pripravi posestnih načrtov,
- skupni obiski štirih kmetij oziroma gozdnih posesti so bili namenjeni izboljšanju usposobljenosti in razumevanja lastnikov in hkrati preizkušanja ustreznosti obstoječe terminologije in pristopov pri komunikaciji gozdarskih tem. Pri teh obiskih s sodelovali strokovni partnerji projekta in predstavniki Zavoda za gozdove.

2.5. Priročnik za lastnike gozdov

Na podlagi ugotovitev v teku projekta smo pripravili priročnik za lastnike gozdov, ki je napisan v relativno poljudnem jeziku, hkrati pa strokoven in je lahko v pomoč lastnikom gozda pri upravljanju gozda in izvajanju gojitvenih del. Predstavlja razširitev prvotno predvidenih navodil za uporabo pregledovalnika gozdov in vključuje praktično vse strokovne vsebine, ki jih lastnik gozda potrebuje, da si sam izdelata načrt gozdne posesti. V zadnjem delu je kot priloga dodan še vzorec za pripravo tega dokumenta.

Da bi zagotovili njegovo razumljivost in uporabnost, so v procesu priprave priročnik večkrat pregledali lastniki gozdov. Podali so svoje pripombe in predloge tako kar se tiče tem in obsega priročnika, kot tudi glede posameznih izrazov in razlag.

Smatramo, da je ob podpori priročnika, ki je nastal v okviru tega projekta in ob dodatnem sistemsko urejenem usposabljanju lastnikov gozdov, ki smo ga izpostavili v tudi Priporočilih odločevalcem, izvajanje predlagane rešitve priprave načrta gozdne posesti realna možnost. Prav gotovo ne bo prišla v poštev pri vseh lastnikih gozdov, pri mladih in izobraženih pa gotovo.

3. Problemi in posebnosti pri prenosu predlaganih rešitev v prakso

3.1. Načrt gozdne posesti

Izkazalo se je, da je priprava načrta gozdne posesti ob sedanjem stanju razpoložljivih podatkov in informacijske tehnologije, tako strokovno kot časovno zahtevna. Težko bi pričakovali, da bi tak načrt izdelal lastnik sam, naročilo gozdarskemu strokovnjaku za izdelavo takega načrta pa je za večino gozdnih posesti v primerjavi z donosom od gozda, predrago. Ravno zato smo v pomoč lastnikom, ki bi se lotili priprave načrta za svojo gozdno posest sami, v okviru priročnika pripravili tudi podrobna navodila za uporabo pregledovalnika ZGS in drugih podpornih orodij.

V praksi je zato izvedbeno načrtovanje za male posesti omejeno na proces svetovanja in odločanja ob odkazilu oziroma izbiri drevja za posek, ki ga skupaj z lastniki opravljajo revirni gozdarji ZGS.

3.2. Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti

Večina ukrepov je bila izvedenih oziroma se bo izvajala še po zaključku projekta. Za ključen dejavnik pri izvedbi načrtov se je izkazal čas, ki so ga lastniki namenili organizaciji in izvedbi del. Pri tem je bilo v pomoč dobro sodelovanje s predstavniki ZGS, ki smo jih vključili v fazo ogledov gozdnih posesti. Dodamo naj da so bili prav vsi vključeni revirni gozdarji veseli našega povabila in so tvorno sodelovali. Kot dodano vrednost so izpostavili dejstvo, da so lahko šli v revirje kolegov gozdarjev in tako primerjali tudi njihovo delo in pristope s svojim.

Nekateri ukrepi in dela so smiselni le če se izvedejo ob času – bodisi v določenem letnem času ali ob določeni starosti drevja (mladje, gošča). Če so ti ukrepi zamujeni, jih ni smiselno izvesti in je njihov pozitiven učinek na gozd zamujen.

3.3. Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja

Ob usposabljanju smo ugotovili, da so informacije in (strokovno) gradivo o gozdu in upravljanju z njim velikokrat napisano v preveč strokovnem jeziku, ki ga povprečen lastnik gozda, ki nima strokovne izobrazbe s tega področja, težko razume. Na predstavitev in ob obiskih je bilo razlagam in dialogu namenjeno bistveno več časa, kot ob siceršnji komunikaciji med gozdarji in lastniki, ki je omejena s časom, ki ga revirni gozdar ob odkazilu lahko nameni posameznemu lastniku.

Pomembno je tudi dejstvo, da so lastniki gozdov vključeni v projekt relativno visoko izobraženi, kar je olajšalo prenos znanja in pospešilo proces usposabljanja. Glede na to, da se struktura lastnikov gozdov v Sloveniji pomlajuje in so ti vse bolj izobraženi, to ponuja nove in lažje priložnosti za svetovanje in prenos znanja s strani javne gozdarske službe.

3.4. Priročnik za lastnike gozdov

Za pomembno temo se je izkazalo pomanjkanje strokovnih znanj lastnikov gozdov. Včasih je gozd pomenil kmetijam preživetje in je bilo še kako pomembno dobro gospodarjenje z njim. Posledično pa se je to znanje prenašalo iz roda v rod in zagotavljalo trajnostno upravljanje in večnamensko rabo. Danes

precej kmetij z gozdom sploh ne gospodari, za kar je pogosto razlog tudi pomanjkljivo razumevanje procesov v gozdu in njihovega vpliva na podnebne spremembe in širšo skupnost. Poleg tega smo ugotovili tudi, da stroka uporablja strokovne izraze, ki so laikom nerazumljivi. Ti strokovni izrazi so uporabljeni tudi v GGN-jih in GGE-jih.

Izpostavimo naj, da je raznolikost kmetij vključenih v pilotni projekt hitro pokazala pomanjkanje znanja pri kmetijah, ki z gozdom sploh niso gospodarile v primerjavi s tistimi, ki jim njihov gozd pomeni vir preživetja še danes.

Glede na vse napisano je, iz prvotno načrtovanih krajših navodil za lastnike gozdov, nastal priročnik Gozd in gospodarjenje z njim, ki na poljuden način povzema vse glavne vsebine pomembne za lastnika gozdov. Vključen je tudi krajši slovarček, ko pojasnjuje najpogosteje uporabljene izraze.

4. Koristi predlaganih rešitev za kmetijsko gospodarstvo

4.1. Načrt gozdne posesti

V vrednotenju posestnih načrtov so vse štiri kmetije ugotovile, da Načrti gozdne posesti, izdelani na ravni posamične kmetije, predstavljajo zbirni pregled gozdne posesti, vključno z lesno zalogo in ostalim potencialom, ki izboljšuje kakovost odločanja na kmetiji. Zato predstavljajo odlično upravljavsko orodje. Usklajeni so tako z GGN kot z željami in potrebami lastnikov gozdov. V procesu priprave načrta so se lastniki veliko naučili o delovanju gozda, gospodarjenju z gozdom in o različnih funkcijah gozda. Ugotavljajo, da je gozd mnogo več kot le vir kurjave, če ga znaš pravilno upravljati in ga sekaš z jasno znanim ciljem in za znanega kupca. Ob prodaji lesa se lahko vrednejše sortimente ponudi na licitaciji lesa, manj vredne sortimente pa doma predela v končni izdelek, kot je na primer piknik miza s klopmi. Informacije in (strokovno) gradivo o gozdu in upravljanju z njim, je velikokrat napisano v preveč strokovnem jeziku, ki ga povprečen lastnik gozda, ki nima strokovne izobrazbe s tega področja, težko razume.

4.2. Izvedba ukrepov predvidenih v načrtih gozdnih posesti

Ob poseku lesa in izvedbi negovalnih del so kmetije tudi preučile različne možnosti za bolj donosno izrabo lesa. Sem sodijo posek trepetlike, ki je namenjena za izdelavo konferenčne mize enega od partnerjev, izdelava visoke grede, klopi iz smrekovih drogov in drugih uporabnih predmetov. Pri izvajanju ukrepov (negovalnih delih) so se lastniki poučili, zakaj je potrebno v gozdove vlagati predvsem takrat ko so ti v mlajših razvojnih fazah.

V procesu priprave in izvajanja posestnega načrta so kmetije bistveno izboljšale komunikacijo in sodelovanje z revirnimi gozdarji ZGS. Ti so bistveno prispevali h kakovosti načrtov in olajšali izvajanje predvidenih del.

4.3. Usposabljanje lastnikov na temo funkcij gozdov, gojenja gozdov in načrtovanja gospodarjenja

Lastniki ugotavljajo, da so se naučili marsikaj novega o gozdu in gozdarstvu, kar jim omogoča boljše lastno delo in olajšuje komunikacijo z gozdarji. Sodelovanje z drugimi kmetijami in strokovnjaki je dragocena podpora v procesu učenja in iskanja novih priložnosti. Ker pa po formalni izobrazbi niso gozdarji, jim je pred projektom primanjkovalo strokovnega znanja. S pripravo in izvedbo načrtov za gozdno posest, so svoje znanje na tem področju zelo nadgradili. Predvsem so poglobili znanje o pomenu posameznih gozdnogojitvenih del za sam gozd in zakaj je pomembno, da se jih pravočasno izvede.

Veliko so se naučili o multifunkcijski dimenziji gozda, ki je pred tem niso tako dobro poznali. Poleg socialnih funkcij tudi o ekoloških, saj je gozd pomembno okolje za ohranjanje biodiverzitete (npr. pomen vode v gozdu, lukenj v duplih, kupih odpadlih vej ipd.) Spoznali so pomen ohranjanja avtohtonih drevesnih vrst in pomoči naravi, da se sama obnavlja, kar je pogosto boljša rešitev kot plantažni nasadi drevesnih vrst, ki so sicer v določenem obdobju iskane, na dolgi rok pa zahtevajo veliko nege in so izpostavljene različnim škodljivcem.

Spoznali so tudi različne načine dodajanja vrednosti lesu (enostavna obdelava manjvrednega lesa, npr. smreke), o možnostih poseka določenih dreves za znano stranko (trepetlika za konferenčno mizo), ter kako pomembno je pri tem pravilno krojenje. Socialne funkcije ponujajo možnosti za dopolnilne dejavnosti na kmetiji (npr. gozdna pedagogika, turizma), ki predstavljajo priložnost za bistveno večji prihodek, kot pa sama prodaja lesa.

4.4. Priročnik za lastnike gozdov

Kmetije, ki so bile partner v projektu, so aktivno sodelovale pri pregledu priročnika, zaradi česar je posledično bolj razumljiv za ciljno publiko in dejansko ponuja vse informacije, ki jih lastnik potrebuje, da si sam izdelava svoj načrt gozdne posesti.

Obenem pa so v partnerstvo vključeni strokovni partnerji zagotovili visoko strokovnost priročnika.

5. Vpliv predlaganih rešitev na okolje

Predlagane in izvedene rešitve imajo pozitiven vpliv na okolje, saj izboljšujejo trajnostno multifunkcionalno gospodarjenje z gozdovi. Podrobnejši vplivi so naslednji:

- Priprava in izvedba vseh ukrepov, ki so predvideni v načrtih gozdne posesti (negovalna dela, posek in dela za pospeševanje funkcij gozdov) povečujejo produktivnost gozda s čimer se povečuje ponor ogljika. Na ta način lastnik gozda prispeva k blaženju podnebnih sprememb.
- V posestne načrte in njihovo izvedbo, so vključeni ukrepi za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki se prej niso sistematično izvajali. S tem se krepí biotska raznovrstnost.
- V posestne načrte in njihovo izvedbo so vključeni ukrepi za povečanje stabilnosti in odpornosti gozdov, kar prispeva k prilagajanju na podnebne spremembe.
- Pomembno vlogo pri usposabljanju lastnikov gozda je imelo ozaveščanje o stanju okolja in vplivih gozdarskih aktivnosti na okolje, s čimer se preprečujejo ali vsaj zmanjšujejo pričakovani negativni vplivi gozdarstva na okolje.
- V okviru pilotnih izvedb se je na eni od kmetij izvedlo izbiralno redčenje smrekovo-borovega drogovnjaka, s poudarkom na puščanju plemenitih listavcev, hrasta in bukve, ki so primešani v sestoji. Na tej kmetiji je bilo v skoraj vseh sestojih opaziti neizvajanje gospodarjenja v preteklosti, kar pomeni manjšo stabilnost sestojev in slabše reagiranje na stresne razmere. Zato je dejanska izvedba redčenja smrekovega drogovnjaka na parceli ob hiši pokazala lastniku, kaj pomeni pravočasno izvajanje ukrepov skozi ves čas, saj je v konkretnem sestoji že ob prvem močnejšem vetru izruvalo in polomilo nekaj preostalih dreves. Lastniki so tako spoznali učinek pravočasnega izvajanja ukrepov v gozdu, saj se s tem lahko doseže bolj prilagojena neravno drevesna sestava, izboljša stabilnost sestojev pred ujmami in poveča prirastek kakovostnejših dreves. Ta lastna izkušnja je bila v okviru prenosa znanja na druge kmetije tudi predstavljena prisotnim lastnikom gozdov.
- Vključene kmetije so spoznali pomen kvalitetnejših sortimentov, ki jih je možno pridobiti le z ustreznim izvajanjem gospodarjenja gozdov. Kvalitetnejši sortimenti pomenijo za lastnika višji donos, predvsem pa je kvalitetnejši les trajneje vgrajen in izrabljen v gradbeništvu, pohištvu, ... Vse to posledično prispeva k akumulaciji CO₂, saj je kakovostnejši les dlje časa v uporabi.
- Povečanje akumulacije CO₂ je hitreje doseženo z izvajanjem gospodarjenja v mlajših razvojnih fazah, ker lahko s tem precej pripomoremo k dvigu prirastka lesne mase. Z izvajanjem izbiralnih redčenj v drogovnjakih pospešimo prehod v naslednjo (odraslo) razvojno fazo, saj izbrana drevesa hitreje priraščajo. Na kmetijah, ki imajo sestoje v obnovi, v katerih bodo lastniki nadaljevali s predvidenim gospodarjenjem, bodo zaradi večjega priraščanja novih mladih dreves, ki so se sama nasemenila, v prihodnosti izjemno povečali prirastek in akumulacijo CO₂.

6. Sklepi in priporočila

Na podlagi zgoraj navedene analize smo prišli do naslednjih ključnih ugotovitev:

- Razlika v razumevanju gozda med gozdarskimi strokovnjaki in lastniki gozdov je velika, lastniki so v procesu usposabljanja, načrtovanja in izvedba ukrepov spoznali veliko novega. To jim pomaga pri boljšem gospodarjenju z gozdovi.
- Lastniki želijo več informacij glede gozda, predvsem glede različnih funkcij in možnih izbir pri gospodarjenju.
- Pregledovalnik ZGS (<https://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>) je v osnovi dobro oblikovan in deluje. Potrebno bi bilo več truda vložiti v promocijo pregledovalnika, saj je le ta premalo poznan med lastniki gozdov. Prav tako je uporaben izpis za posamezne parcele oziroma skupine parcel. Velik napredek pa bi predstavljala povezava pregledovalnika z lastništvom gozdov, kot to omogoča npr. MKGP pregledovalnik za kmetijska zemljišča preko KMG MID. V okviru projekta ugotavljamo, da je izdelava celovitih načrtov gozdne posesti predraga in v mnogih primerih nepotrebna, saj je ključne podatke in usmeritve za ukrepanje možno pridobiti s pomočjo pregledovalnika. Na tej podlagi lahko lastnik skupaj z revirnim gozdarjem ob odkazilu sprejme ustrezne odločitve. Za lažjo uporabo pregledovalnika so bila tekom projekta pripravljena podrobnejša navodila. Uporabnost pregledovalnika pa je možno še izboljšati.
- Za smotno gospodarjenje je pomembno, da lastniki opredelijo svoja pričakovanja do gozda (les za drva, tehnični les, rekreacija, varovanje drugih zemljišč, nabiranje zelišč, gozdnih sadežev ali gob, gozdna paša).
- Izboljšano razumevanje trga lesa in večja pozornost nanj, lahko bistveno povečata donos od prodaje oziroma uporabe lesa. Udeležba na licitacijah vrednega lesa je sicer primerna le za lastnike, ki imajo res visoko kvaliteten les. Pomemben pozitiven vpliv pa ima lahko že sečnja za znane kupce v skladu s posebnimi potrebami ali enostavna predelava lesa na sami kmetiji (npr. izdelava vrtnega pohištva iz lastnega lesa).

Naše priporočila so naslednja:

1. Izboljšanje komunikacije med ZGS in lastniki: Pri delu z lastniki je nujno potrebno načrtno vključevati manjše lastnike gozdov, ki so pripravljene sodelovati. V sklopu sodelovanja malih lastnikov in ZGS predlagamo:

- Z izvajanjem odkazila povezati krajše izobraževanje na terenu (npr. 1 na 1 - revirni gozdar in lastnik, kjer na licu mesta predebatirata, kaj bi bilo potrebno v gozdu narediti). Odkazilo brez lastnika (da se s tem ne obremenjuje lastnika) ni dobro, saj se s tem izgublja osebni stik lastnika in revirnega gozdarja, ki pa je ključen za nadaljnje kvalitetno delo v gozdu.
- Večji poudarek pri komunikaciji dati okoljskim in socialnim funkcijam ter oblikovati finančne spodbude, ki bodo spodbujale okoljske in socialne funkcije ter bodo zanimive tudi za manjše lastnike gozdov.
- Uporabo strokovnega gozdarskega besedišča je potrebno obrazložiti, da bo razumljivo lastnikom (npr. drogovnjaki, premena).
- Primere dobrih praks se prikaže tudi za druge lastnike gozdov, pa tudi primere napačnih odločitev v preteklosti (sajenje macesna na bukova rastišča v Brkinih, sajenje duglazije).

- Učni objekti in poti, s poudarkom na ustreznem gospodarjenju oziroma negospodarjenju z gozdovi.
- Predstavitve gospodarjenja z gozdovi v obliki naravoslovnih dni na osnovnih in srednjih šolah (primer dobre prakse ZGS OE Sežana).

Za zagotavljanje zgoraj naštetega je treba zagotoviti dovolj kadrov in sredstev za javno gozdarsko službo v okviru Zavoda za gozdove Slovenije ter smiselno vključiti tudi ostale zainteresirane deležnike iz zasebnega sektorja. Glede na javne koristi (podnebje, ohranjanje narave, rekreacija in turizem, zdravje), ki jih zagotavljajo gozdovi v zasebni lasti, pri tem ni smiselno varčevati.

2. Izobraževanje lastnikov gozdov: Glede na projektne izkušnje lastniki manjših gozdov slabo poznajo zakonitosti gospodarjenja z gozdovi in nacionalne prioritete/cilje na področju gospodarjenja z gozdovi. Zato predlagamo, da se jim bolj aktivno ponudi različna izobraževanja. Tovrstna izobraževanja lahko temeljijo na izkušnjah izobraževanja o varnem delu v gozdu (z motorno žago in traktorjem), ki so po naši oceni zelo uspešna. Zajela so res velik delež lastnikov gozdov (tudi manjših posesti) in pripomogla tako k boljši opremljenosti lastnikov gozdov (protivrezne hlače, čelade, novejša vitle), kot tudi k izboljšanju znanja na področju izvajanja del v gozdovih. Revirni gozdarji bi morali biti v izobraževanja aktivno vključeni (izbira terena, priprava nabora lastnikov manjših gozdov s katerimi delajo).

Predlagamo, da bi izobraževanja vključevala:

- zakonodajo na področju gospodarjenja z gozdovi (pravice in dolžnosti lastnikov gozdov),
- ključne (nacionalne) dokumente s področja upravljanja z gozdovi oz. cilje in prioritete, ki jih ti dokumenti zasledujejo (različni nivoji gozdarskih načrtov),
- trajnostno upravljanje gozdov (vključno s prilagajanjem na podnebne spremembe, standardi oziroma certifikacija gozdov),
- funkcije gozdov in ekosistemske storitve, ki jih zagotavljajo, prilagajanje upravljanja z gozdovi posameznim funkcijam,
- iskanje in interpretacija podatkov o gozdovih (GGN za GGE, uporaba različnih pregledovalnikov),
- izvajanje gojitvenih in varstvenih del ter pomen le-teh za nadaljnji razvoj gozdov ter prilagajanje na podnebne spremembe,
- krojenje lesa, prepoznavanje lesa višje kakovosti, prednosti povezovanja in sodelovanja (primeri dobre prakse kot motivacija),
- predstavitev tehničnih in varnostnih izboljšav novih motornih žag, vitlov, osebne varovalne opreme in podobno,
- izgradnja in vzdrževanje gozdnih prometnic,
- ekonomika gospodarjenja z gozdno posestjo (posestni načrti, davki, tržne zakonitosti),
- finančni instrumenti pri gospodarjenju z gozdno posestjo (sofinanciranje in financiranje vlaganj v gozdove, Program razvoja podeželja, gozdni sklad),
- dopolnilne dejavnosti na gozdarskem gospodarstvu,
- poslovno povezovanje gozdnih lastnikov (možnosti, primeri dobrih praks),

Izobraževanja naj bodo zasnovana tako, da vključujejo teoretični (predavanja) in praktični del (na terenu), ki je dostopno vsem, ne samo lastnikom gozdov. Predvsem pa naj bodo kvalitetna in zanimiva, da bodo pritegnila lastnike gozdov in bodo v njih videli dodano vrednost. Naj tu izpostavimo obstoječa

obvezna izobraževanja za prejemnike kmetijskih subvencij, ki so pogosto suhoparna in ne naslavljajo potreb kmetov po specifičnih praktičnih znanjih.

3. Priročnik za lastnike, ki vsebuje osnovne informacije: Izdelani priročnik Gozd in gospodarjenje z njim predstavlja odlično vsebinsko izhodišče za kvalitetno gradivo za lastnike gozdov. Z manjšimi dopolnitvami, uskladitvijo vsebine znotraj stroke in z ostalimi deležniki, ter primernim oblikovanjem, bi bil primeren tudi za tisk in posredovanje širokemu krogu lastnikov v fizični ali elektronski obliki. Pomembno je namreč, da je priročnik razumljiv ne-gozdarjem, a lahko temelji na predpostavki, da je izobrazbena struktura lastnikov gozdov vse višja. Priročnik naj bo dopolnilo in okrepitev programov usposabljanja predlaganih v prejšnji točki.

4. Nadgradnja pregledovalnika: Pregledovalnik ZGS (<https://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>) je v osnovi dobro oblikovan, a zaostaja za razvojem informacijske tehnologije. Sam pregledovalnik bi morali nadgraditi:

- izpisi za parcele iz ZGS pregledovalnika naj ne vsebujejo šifer, ker je laičnemu iskalcu skoraj nemogoče ugotoviti kaj določena šifra pomeni (primer: Gozdna združba: 731);
- izboljšati je potrebno informiranost lastnikov gozdov o funkcijah njihovih gozdov, saj proizvodnja lesa ni za vse lastnike edina oziroma najpomembnejša funkcija, ki jo želijo zagotavljati;
- prikaz funkcij gozda bi morali nadgraditi s funkcijami, ki so poudarjene na 2. stopnji;
- za pospeševanje različnih funkcij gozdov, bi bilo potrebno pripraviti nabor ukrepov za posamezno funkcijo, ki so izvedljivi na določeni parceli;
- v izpisu za parcele bi bilo dobro navesti katera gojitvena dela so v tistih sestojih planirana – ni potrebno navajati površin ukrepov, ker vsa načrtovana dela niso nujno izvedljiva na konkretni parceli;
- izboljšati je potrebno informiranost lastnikov gozdov o splošnih ciljih gospodarjenja na določenem območju (gozdni parceli), kar bi lahko dosegli s povzetkom gozdnogojitvenih usmeritev za rastiščno-gojitveni razred v gozdnogospodarskem načrtu enote, ki bi bil preko povezave (linka) dostopen iz izpisa za parcelo;
- izvoz podatkov v bolj interaktivnih oblikah (npr. izvoz podatkov v obliki Excel, Shape);
- možnost izpisa in grafični prikaz gozdne posesti po lastniku (pdf, excel, shape);
- manjkajo navodila za uporabo pregledovalnika (v pisni obliki, video vsebine na You Tube).

Sčasoma bi morali razmišljati o čim večji avtomatizaciji priprave posestnih načrtov z možnostjo vnašanja ciljev s strani lastnika.

5. Gospodarjenje z gozdovi: Gospodarjenje z gozdovi je treba prilagoditi lastniški strukturi. Po podatkih predloga OPNGP 2022-2026 (marec 2022), je slabih 80% gozdov v zasebni lasti. Med zasebnimi lastniki gozdov prevladuje razdrobljena in majhna gozdna posest, z neugodno starostno strukturo lastnikov zasebnih gozdov. Po številu prevladujejo posestniki z manj kot 1 ha gozda (65,3 %), povprečna posest je danes velika 3,2 ha. Na podlagi izboljšane komunikacije z lastniki in njihovega usposabljanja, predlagamo da se več pozornosti posveti iskanju možnosti za skupno gospodarjenje. To mora temeljiti na svobodni odločitvi lastnikov, lahko pa je spodbujeno s finančnimi ali siceršnjimi ukrepi, kot je vključevanje državnih gozdov v sodelovanje. Skupno gospodarjenje oziroma sodelovanje bi bilo predvsem smiselno pri

upravljanju funkcij, kot so rekreacija in turizem, ki jih je težko upravljati na posameznih parcelah, in pri ekonomični organizaciji aktivnosti kot so gradnja vlak, sečnja in spravilo in prodaja lesa.

6. Finančne spodbude: Glede na koristi, ki jih zagotavljajo širši skupnosti predlagamo, da se manjše lastnike gozdov spodbudi k ustreznemu gospodarjenju z gozdom tudi s finančnimi spodbudami, podobno kot v okviru kmetijske politike. Trenutno imajo lastniki gospodarsko korist od gozda le preko prodaja lesa, kar pa predvsem pri malih lastnikih ni v ustreznem razmerju z naborom ekosistemskih storitev, ki jih zagotavljajo. Mali lastniki s prodajo lesa zaslužijo le občasno, pa še takrat so transakcijski stroški (komunikacija z Zavodom za gozdove, organiziranje poseka in prodaje) lahko blizu ali celo višji od ustvarjenega prihodka. Predlog OPNGP 2022-2026 (marec 2022) sicer naslavlja zasebne lastnike gozdov, vendar bi bilo potrebno posebno pozornost nameniti predvsem manjšim zasebnim lastnikom gozdov. Naš predlog gre v dveh smereh:

- merila znotraj vseh razpisov za intervencije prilagoditi tako, da se bodo lahko prijavi tudi manjši lastniki gozdov; izhodišče naj bo podatek, da je povprečna velikost gozdne posesti 3,2 ha,
- poseben sklop razpisov za intervencije nameniti manjšim lastnikom gozdov (podobno kot v kmetijstvu, kjer je za manjše kmetije vpeljana kategorija »majhnih kmetij« in so temu prilagojeni kriteriji/merila razpisov).

Ugotovitve in priporočila so bila posredovana na MKGP, pripravljalcem Operativnega programa za izvajanje nacionalnega gozdnega programa za obdobje 2022-2026, v času zbiranja predlogov in pobud (april 2022) na pripravljen predlog omenjenega operativnega programa. Z ministrstva so odgovorili, da bodo naše predloge in pobude smiselno upoštevali glede na potek medresorskega usklajevanja.